

RAAP-NOTITIE 4698

Een zwaaiikom nabij Dekema State te Jelsum

Gemeente Leeuwarderadeel
Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek
en karterend booronderzoek

Archeologisch Adviesbureau

4250 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1650 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Leeuwarderadeel

Titel: Een zwaaiikom nabij Dekema State te Jelsum, gemeente Leeuwarderadeel; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek en karterend booronderzoek

Status: eindversie

Datum: 4 februari 2014

Auteurs: *E.J.M. van der Zwet & drs. P. van der Kroft*

Projectcode: LEDJE

Bestandsnaam: NO4698_LEDJE.docx

Projectleider: drs. P. van der Kroft

Projectmedewerker: E.J.M. van der Zwet

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: 423499

ARCHIS-waarnemingsnummers: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 60065

Autorisatie: drs. J.Y. Huis in 't Veld

Bevoegde overheid: gemeente Leeuwarderadeel

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2014

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Inleiding

1.1 Administratieve gegevens

- *type onderzoek*: een bureauonderzoek en karterend booronderzoek
- *bevoegde overheid*: gemeente Leeuwarderadeel
- *onderzoekskader*: omgevingsvergunningsaanvraag
- *datum veldonderzoek*: 28 januari 2014
- *locatie van het plangebied*:
 - *ligging*: het plangebied ligt ten zuidoosten van Jelsum, ten zuiden van de Aldlânsdyk en ten noorden van de Lytse Feart.
 - *plaats*: Jelsum
 - *gemeente*: Leeuwarderadeel
 - *provincie*: Fryslân
 - *oppervlakte plangebied*: circa 750 m²
 - *kaartblad topografische kaart Nederland, schaal 1:25.000*: 6C
 - *centrumcoördinaten (X/Y)*: 181.650/583.121
- *afbakening onderzoekszone*: straal van 300 m rondom het plangebied
- *ARCHIS-vondstmeldingsnummer*: 423499
- *ARCHIS-waarnemingsnummer*: nog niet verleend
- *ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer*: 60065
- *documentatie*: De documentatie van het project wordt bij RAAP bewaard onder de projectcode LEDJE en wordt met eventuele vondsten binnen een termijn van twee jaar overgedragen aan het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis.

1.2 Aanleiding en doelstelling

In het plangebied zijn bodemingrepen gepland (zie § 2.5 voor een beschrijving) die mogelijk bedreigend zijn voor eventuele archeologische resten. Ten behoeve van de omgevingsvergunning is daarom op basis van de richtlijnen van de FAMKE een bureauonderzoek en karterend booronderzoek uitgevoerd.

De doelstelling van het onderzoek is het vaststellen van de archeologische waarde van het plangebied. Hiertoe is inzicht in de bodemopbouw en de gaafheid ervan van belang en dient te worden onderzocht of er archeologische resten aanwezig zijn.

1.3 Onderzoeksvragen

1. Zijn de archeologische relevante niveaus intact?
2. Heeft dat gevolgen voor de archeologische verwachting?
3. Zijn er aanwijzingen voor (grotere) archeologische nederzettingen?
4. Is archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk?

1.4 Randvoorwaarden

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)		1795	
Nieuwe tijd	B	1650	
	A	1500	
Middeleeuwen	Laat	1250	
	Vol	1050	
	Vroeg	Ottoons	900
		Karolingisch	725
		Merovingisch laat	525
		Merovingisch vroeg	450
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500	
	Jong B	16.000	
	Jong A	35.000	
	Midden	250.000	
	Oud		

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek dient om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Hiervoor worden verschillende bronnen gebuikt (zie literatuurlijst).

2.2 Geomorfologie en bodem

- *bodem volgens bodemkaart*: kalkrijke poldervaaggronden met lichte zavel (Stiboka, 1981: code Mn15A).
- *geomorfologie (ontleend aan ARCHIS)*: kwelderwal (code 3K31)

2.3 Archeologische gegevens

- *bekende archeologische vindplaatsen volgens het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS2) in een straal van 300 m rond het plangebied*: zie tabel 2

AMK-code	complextyp	datering	waarde
6C-22	verhoogde nederzetting (terp)	Romeinse tijd t/m Nieuwe tijd	hoge archeologische waarde

Tabel 2. Overzicht van de bekende archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied.

- *eerder uitgevoerd onderzoek in de omgeving volgens ARCHIS2*: zie tabel 3

Meldingsnr.	resultaat/advies	opmerking
5658	Het terrein heeft een hoge archeologische waarde. Voor het plangebied wordt aanbevolen om het voor te dragen voor de status 'monument'	het plangebied bevindt zich ca. 40 m ten oosten van dit plangebied
14570	Er zijn geen archeologische resten aangetroffen. Voor het plangebied wordt geen archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen	het plangebied bevindt zich ca. 80 m ten zuidwesten van dit plangebied

Tabel 3. Overzicht van eerder archeologisch onderzoek in en rond het plangebied.

- *bekende archeologische gegevens uit andere bronnen*: geen

2.4 Historische situatie

Voor het onderzoek naar de historische situatie is gebruik gemaakt van de Kadastrale Minuut uit het begin van de 19e eeuw en van diverse historische kaarten (<http://watwaswaar.nl> en literatuurlijst).

- *historisch gebruik*: op de kaart van Schotanus à Sterringa (1718) staat het gehele plangebied afgebeeld als akkerland of weiland. Op de kadastrale minuut uit circa 1832 en op de kaart van Eekhoff uit 1847 bestaat het westelijke gedeelte van het plangebied uit moestuin en boomgaard.

Het oostelijke gedeelte van het plangebied bestaat dan uit bouwland. Op de topografische kaart uit 1928 is er bebouwing in of net buiten het westelijke gedeelte van het plangebied te zien. Totdat de bebouwing in het begin van de 21e eeuw verdwijnt, wordt deze bebouwing steeds verder uitgebreid dan wel groter herbouwd.

- *consequentie voor de archeologie*: de (sub)recente bebouwing is niet meer aanwezig. Door sloopactiviteiten zou de top van de oorspronkelijke laagopeenvolging verstoord kunnen zijn. In welke mate de laagopeenvolging verstoord is, is niet bekend.

2.5 Huidige en toekomstige situatie

- *huidig gebruik*: het plangebied bestaat uit grasland
- *toekomstig gebruik*: in het oostelijke deel van het plangebied zal een zwaaiikom gegraven worden. In het westelijke deel van het plangebied zal een voetpad aangelegd worden.
- *consequentie voor de archeologie*: van de laagopeenvolging zal in ieder geval de top worden verstoord. Hoe diep de verstoringen zullen reiken, is niet bekend.

2.6 Gespecificeerde archeologische verwachting/advies

- *gespecificeerde archeologische verwachting*: op basis van de resultaten van het bureauonderzoek is gebleken dat het plangebied zich naast de terp van Jelsum bevindt. Het is dan ook niet uitgesloten dat zich in het plangebied nog terplagen bevinden, met name in het westelijke deel van het plangebied. Daarom is de archeologische verwachting voor het plangebied hoog.
- *Archeologisch advies*: volgens de FAMKE (Friese Archeologische MonumentenKaart Extra; <http://www.fryslan.nl/famke>) is voor het plangebied voor de periode Steentijd – Bronstijd geen onderzoek noodzakelijk en voor de periode IJzertijd – Middeleeuwen is een karterend onderzoek 1 nodig (6 boringen per ha met een minimum van 6 boringen per plan).

3 Veldonderzoek

3.1 Methode

- *positie boringen*: min of meer regelmatig verdeeld over het plangebied.
- *gebruikt boormateriaal*: gutsboor (diameter 3 cm)
- *totaal aantal boringen*: 6
- *minimaal geboorde diepte*: 1,5 m -Mv.
- *maximaal geboorde diepte*: 2,3 m -Mv.
- *boorbeschrijvingen*: lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989). De uitgebreide boorbeschrijvingen (inclusief lithologisch profiel) zijn opgenomen in bijlage 1.
- *X-/Y- en Z-coördinaten boringen gemeten met*: GPS

3.2 Resultaten

Laagopeenvolging

De laagopeenvolging in het plangebied wordt van boven naar beneden beschreven (lithologisch) en geïnterpreteerd (lithogenetisch). De toplaag bestaat uit een bouwvoor van een 0,27-0,55 m dikke kleilaag (grijsbruine, sterk zandige en matig humeuze klei). Op boring 1 na bevindt zich direct hieronder een pakket kwelderafzettingen (licht(blauw)grijze, matig siltige klei, soms met enkele tot veel dunne zandlagen). Boring 1 is gezet in een mogelijk archeologisch spoor. Tussen de bouwvoor en de kwelderafzettingen bevindt zich hier een 1,55 m dik kleipakket: licht(bruin)grijze, matig siltige, zwak tot matig humeuze klei met kleibrokken, fragmenten puin (niet verzameld) en sporen van plantenresten.

Archeologie

In boring 1 zijn archeologische indicatoren aangetroffen. Het betreft fragmenten puin (niet verzameld).

Vindplaats: 1

- *ARCHIS-vondstmeldingsnummer*: 423499
- *ARCHIS-waarnemingsnummer*: nog niet verleend
- *centrumcoördinaten*: 181.547/583.128
- *complextype*: onbekend
- *datering*: Romeinse tijd t/m Nieuwe tijd
- *plaats*: Jelsum
- *geomorfologie*: RKW
- *vondsten*: spoor

4 Samenvatting

4.1 Conclusies

In deze paragraaf worden de conclusies gegeven in de vorm van de antwoorden op de specifieke onderzoeksvragen (zie § 1.3)

1. Zijn de archeologische relevante niveaus intact?

Ja (in boring 1).

2. Heeft dat gevolgen voor de archeologische verwachting?

Vanwege de afwezigheid (vanaf boring 2 t/m boring 6) van een archeologisch relevant niveau, kan de archeologische verwachting voor dat deel van het plangebied worden bijgesteld naar een lage archeologische verwachting. Ter hoogte van boring 1 blijft een hoge archeologische verwachting gerechtvaardigd.

3. Zijn er aanwijzingen voor (grotere) archeologische nederzettingen?

Het onderzoek heeft een mogelijke aanwijzing opgeleverd voor de aanwezigheid van een archeologische nederzetting.

4. Is archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk?

Zie § 4.2.

4.2 Aanbevelingen

Het onderzoek heeft aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats. Mits de voorgenomen bodemingrepen, voor wat betreft het voetpad, niet dieper reiken dan 0,25 m is vervolgonderzoek niet noodzakelijk. De zwaaiikom kan vanuit archeologisch oogpunt zonder bezwaar worden uitgevoerd.

Mochten de bodemingrepen ten behoeve van het aan te leggen voetpad dieper reiken dan 0,25 m, wordt vervolgonderzoek aanbevolen. Dergelijk onderzoek dient uitgevoerd te worden conform een vooraf opgesteld Programma van Eisen (PvE). Het PvE dient te zijn goedgekeurd door de bevoegde overheid.

Literatuur

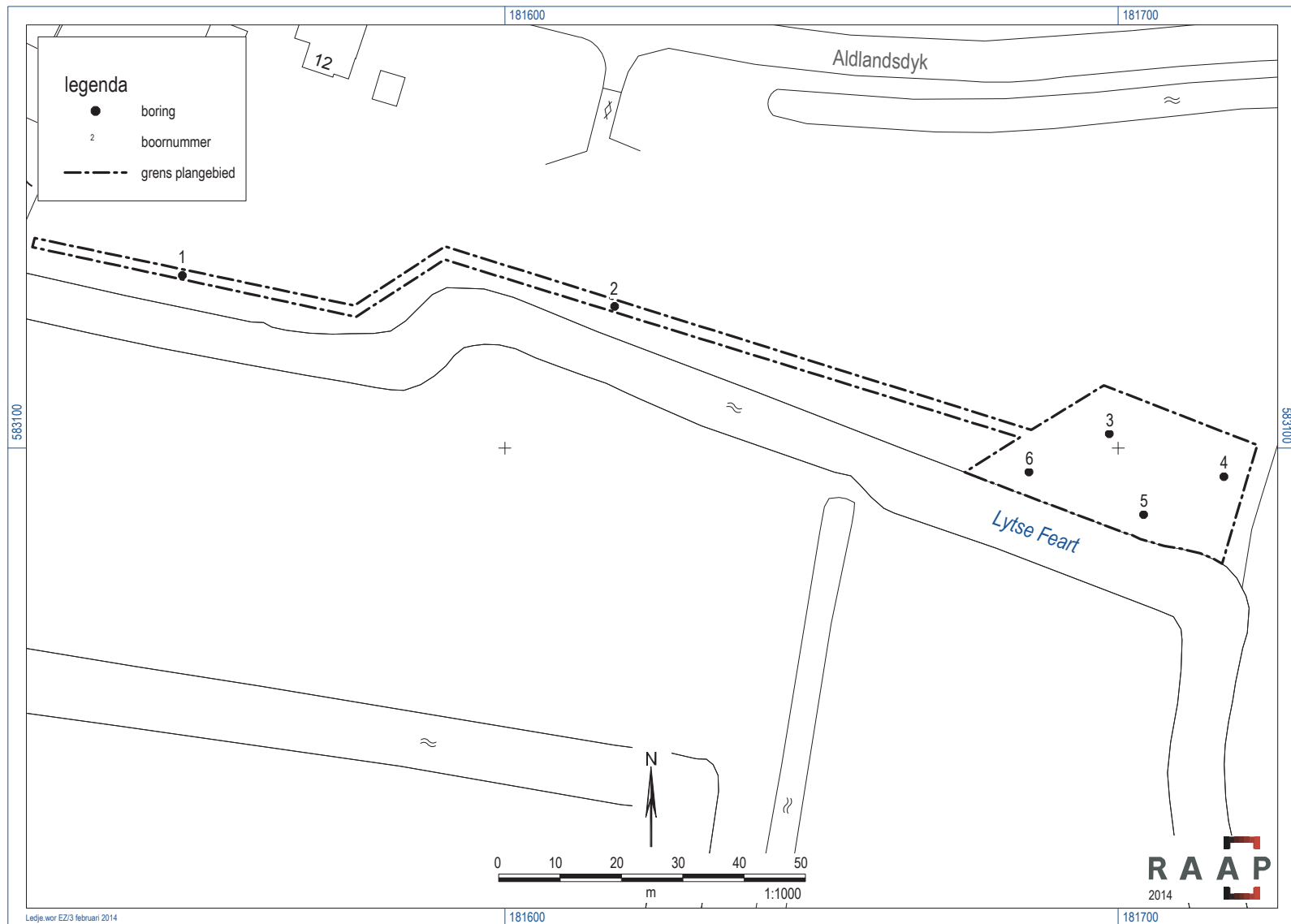
- Eekhoff, W.**, 1859. *Nieuwe atlas van de provincie Friesland*. Leeuwarden.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Robas Producties**, 1990. *Historische Atlas Friesland. Chromotopografische Kaart des Rijks schaal 1:25.000*. Uitgeverij Robas Producties, Den Ijp.
- Schotanus à Sterringa, B.**, 1718. *Uitbeelding der Heerlijkheit Friesland; zoo in 't algemeen als in haare XXX bijzondere Grietenijen*. François Halma, Ljouwert (Facsimile-uitgave 1979).
- Stiboka**, 1981. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 2 West (gedeeltelijk) Schiermonnikoog - 6 West Leeuwarden*. Stichting voor bodemkartering, Wageningen.
- Versfelt, H.J. & M. Schoor**, 2005. *De Atlas van Huguenin. Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819-1829*. Heveskes Uitgevers, Groningen.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** Ligging van het plangebied (rood0. Inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Boorpuntenkaart.
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Overzicht van de bekende archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied.
- Tabel 3.** Overzicht van eerder archeologisch onderzoek in en rond het plangebied.
- Bijlage 1.** Boorbeschrijvingen (inclusief lithologisch profiel).

Figuur 1. Ligging van het plangebied (rood); inzet: ligging in Nederland (ster).

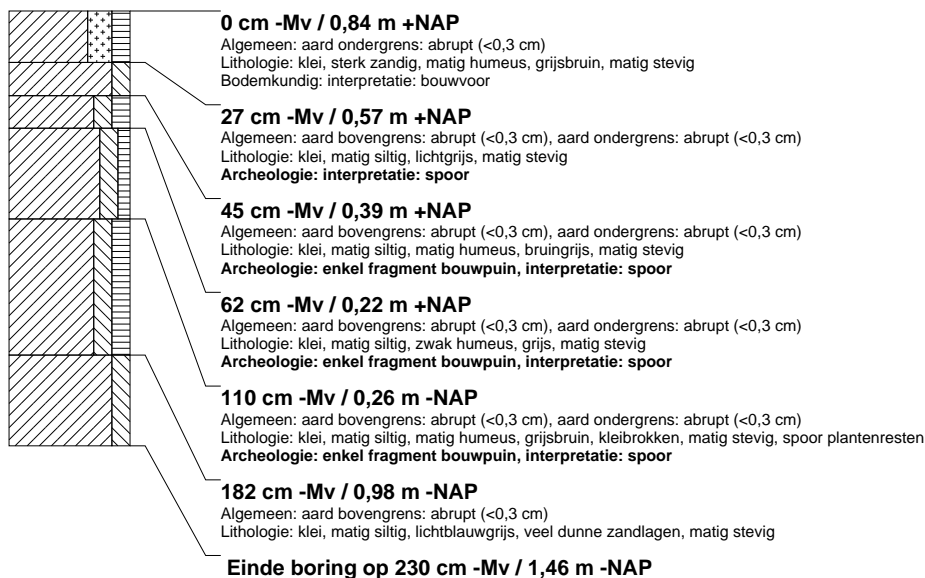

Figuur 2. Boorpuntenkaart.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen (inclusief lithologisch profiel)

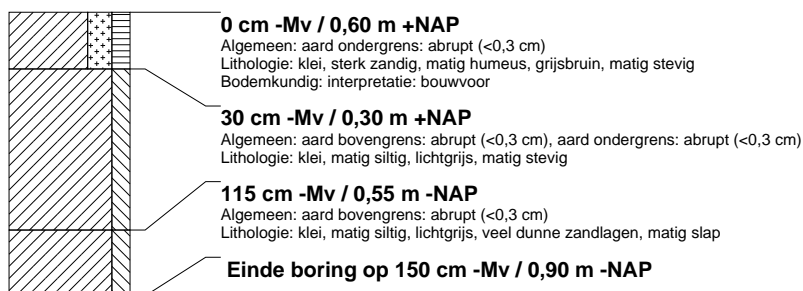
boring: LEDJE-1

beschrijver: PK, datum: 28-1-2014, X: 181.547,42, Y: 583.128,22, precisie locatie: 1 dm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,84, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Fryslân, gemeente: Leeuwarderadeel, plaatsnaam: Jelsum, opdrachtgever: Gemeente Leeuwarderadeel, uitvoerder: RAAP Noord

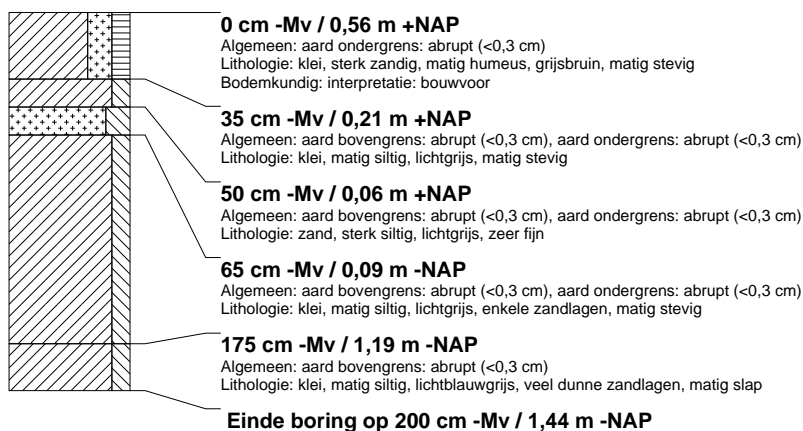
boring: LEDJE-2

beschrijver: PK, datum: 28-1-2014, X: 181.617,91, Y: 583.123,10, precisie locatie: 1 dm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,60, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Fryslân, gemeente: Leeuwarderadeel, plaatsnaam: Jelsum, opdrachtgever: Gemeente Leeuwarderadeel, uitvoerder: RAAP Noord

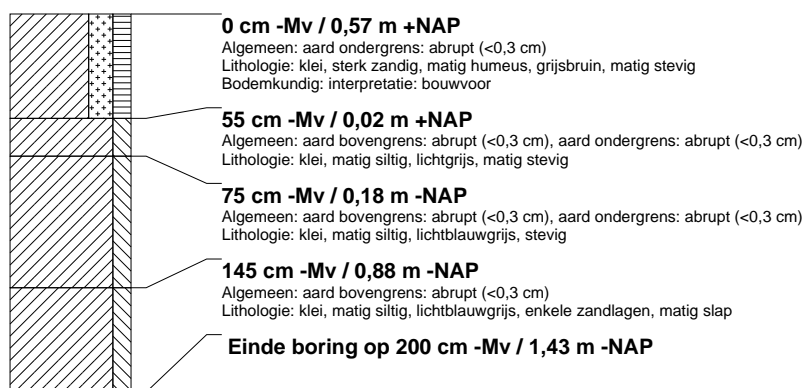
boring: LEDJE-3

beschrijver: PK, datum: 28-1-2014, X: 181.698,59, Y: 583.102,35, precisie locatie: 1 dm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,56, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Fryslân, gemeente: Leeuwarderadeel, plaatsnaam: Jelsum, opdrachtgever: Gemeente Leeuwarderadeel, uitvoerder: RAAP Noord

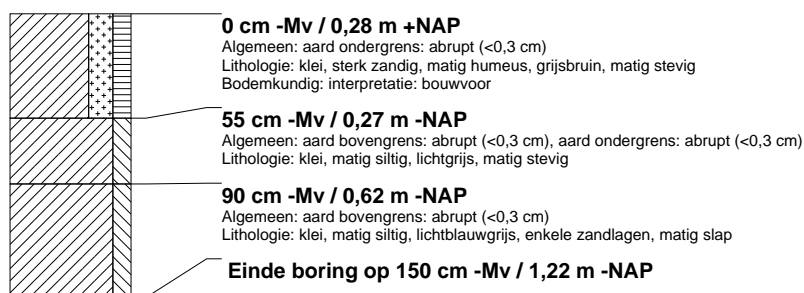
boring: LEDJE-4

beschrijver: PK, datum: 28-1-2014, X: 181.717,21, Y: 583.095,48, precisie locatie: 1 dm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,57, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Fryslân, gemeente: Leeuwarderadeel, plaatsnaam: Jelsum, opdrachtgever: Gemeente Leeuwarderadeel, uitvoerder: RAAP Noord

boring: LEDJE-5

beschrijver: PK, datum: 28-1-2014, X: 181.704,16, Y: 583.089,14, precisie locatie: 1 dm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,28, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Fryslân, gemeente: Leeuwarderadeel, plaatsnaam: Jelsum, opdrachtgever: Gemeente Leeuwarderadeel, uitvoerder: RAAP Noord

boring: LEDJE-6

beschrijver: PK, datum: 28-1-2014, X: 181.685,43, Y: 583.096,17, precisie locatie: 1 dm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,36, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Fryslân, gemeente: Leeuwarderadeel, plaatsnaam: Jelsum, opdrachtgever: Gemeente Leeuwarderadeel, uitvoerder: RAAP Noord

